

5233 SAYILI YASA ADİL DEĞİLDİR

Türkiye’de zorla göç ettirilme olgusu milyonlarca insanı ilgilendiren ciddi bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir.

Özellikle AB Entegrasyon süreciyle bu sorun yeniden gündemleşmiş ve Parlamento 5233 sayılı “ Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun”u sorunun çözümünde bir anahtar olmak üzere çıkarmıştır. Ancak, yasanın amacında belirtilen toplumsal barış ve adalete ulaşma hedefi, yasanın kendisi ve uygulamasıyla tamamen çelişmektedir.

5233 sayılı yasanın uygulama sorunları ve AİHM’de karara bağlanan İçyer / Türkiye davasının sonuçlarına ilişkin TOHAV Genel Merkezinde 25 Şubat 2006 tarihinde bir toplantı yapıldı. Toplantıya TOHAV Genel Başkanı Av.Şehnaz Turan, DİYARBAKIR BAROSU Yönetim Kurulu Üyesi Av.Meral Danış Beştaş, AĞRI BAROSU Başkanı Av. Mahmut Kaçan, İNSAN HAKLARI DERNEĞİ İstanbul Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi Av. A.Baki Boğa, İNSAN HAKLARI İZLEME ÖRGÜTÜNDEN Jonathan Sugden, GÖÇ-DER’den Av. Meryem Kavak, TOHAV üyeleri Av. M. Selim Okçuoğlu, Av. M. Ali Kahraman, Av. İnan Akmeşe, Av. Yaşar Aydın, Av. Hakan Gündüz ile Av. M.Ali Kırdök, Av. Hasip Kaplan, Av. Hasan Kemal Elban, Av. Ayşe Bingöl, , ve katıldı.

Toplantıda şu sonuçlara ulaşılmıştır:

5233 sayılı yasa ülke içinde zorla yerinden edilenlerin mağduriyetlerini gidermede yetersizdir.

- Yasa ve yönetmelikte konulan engeller ve sınırlar nedeniyle mağdurların önemli bir kesimi kapsam dışı bırakılmaktadır. Örneğin, 1987 tarihinden önceki köy boşaltma vakaları kapsam dışında bırakılmıştır.
- Yasa, köye geri dönüşe ilişkin örneğin, alt yapı, koruculuk sistemi, mayınlar vb. sorunlara ilişkin hiç bir mekanizma öngörmemektedir.
- AİHM’in yerleşik içtihatlarının aksine yasada manevi tazminat öngörülmemiştir.

Zarar tespit komisyonları, yapısı ve çalışma usulleri gereği, adil bir tazmin sağlayamaz.

- Komisyonların mevcut personel sayısı ve niteliği başvurulara yeterli ölçüde cevap olamamaktadır.Örneğin, bir çok ilde sınırlı sayıda personelin onbini aşkın dosyayı makul bir sürede sonuçlandırması beklenmektedir. Dolayısıyla, çok sayıda başvuruda, üzerinden1,5 yıl geçmesine rağmen sonuçlandırılmak bir yana en ufak bir hiçbir gelişme olmamıştır.
- Komisyonlar başvuruların değerlendirilmesinde keyfi davranmaktadır. Özellikle İçyer/Türkiye kararı sonrası bu tutum daha da belirginleşmiştir.
- Komisyon çalışmaları tek taraflı olarak yürütülmektedir. Hazırlık aşamalarına hiçbir şekilde mağdurlar ve vekilleri dahil edilmemektedir.
- Komisyonların mağdurların aleyhine olabilecek belgeleri ilgili yerlerden isterken, mağdurların lehine olabilecek belgeleri toplamada aynı tutum içinde olmadıkları uygulamada sıkça gözlemlenen bir olgudur.
- İncelemelerin hangi esaslara göre yapıldığı da bilinmemektedir. Tamamen keyfi gelişen bir uygulama ile yeni tarihli başvurular öne alınmakta, eski tarihli başvurular ise herhangi bir işleme tabi tutulmaksızın bekletilmektedir.

- Avukatların dosyaları incelemesi engellenmekte; asil veya vekille komisyonlara yazılan yazılara, taleplere cevap verilmemektedir. Vekil ile temsil edilen mağdurlar, vekili azletmeye yönlendirilmekte, *başvuruyu erken sonuçlandırma vaadiyle* başvuruçular düşük miktarlı tazminatları kabul etmek durumunda bırakılmaktadır.
- Komisyonlar başvuruları değerlendirirken asker, polis ve korucuların dilekçelerini öncelikli olarak ele almaktadırlar.
- Başvuruların yapıldığı İl Özel İdare binaları vilayet binası içinde bulunmaktadır. Bazı illerde zarar tespit komisyonlarının çalıştığı bürolar “Terör Bürosu” olarak adlandırılmıştır. Özellikle komisyonların sekreteryaya görevinin eski terörle mücadele şubesinde çalışan polis memurları tarafından yürütülmesi mağdurlar açısından güvensiz bir atmosfer yaratmaktadır.
- Kayıplara ilişkin önerilen tazminat miktarları arasında ciddi bir tutarsızlık vardır. Örneğin bir ağaç bedeli için 20 YTL fiyat biçilmektedir. Ağaçların verdiği ürünlerin değeri dikkate alınmamakta, bütün ağaçlar için tek değer esas alınmaktadır. Yine ölümlü vakalarda matbu bir miktar olan 14 bin YTL önerilmekte fakat örneğin bir traktör kaybı için 15 bin YTL önerilebilmektedir.
- Diyarbakır’da keşif sonucu belirlemiş olduğu tazminat miktarının altında dahi sulhname teklif edilmiştir.
- Tazminat miktarlarının belirlenmesinde, bütün iller için geçerli bir standart bulunmamaktadır. Örneğin ölümlü vakalarda Diyarbakır’da 16.000 YTL önerilirken bölgedeki diğer tüm illerde 15.000 YTL önerilmektedir.
- Keşifler tamamen usulsüz yapılmaktadır. Keşiflerde zarara konu olan olayın gerçekleşme şekli ve zararın nasıl oluştuğuna dair tespit yapılmamaktadır. Keşif aşamasında avukatlara haber verilmemektedir.
- Önerilen maddi tazminat miktarları AİHM ‘in yerleşik içtihatlarıyla orantılı değildir ve oldukça düşüktür. Örneğin yaralanan veya sakatlanan mağdurlara 100 YTL,1.500 YTL veya 4.000 YTL arasında değişen tazminatlar önerilmektedir. Yine bunun yanında *Muş ili, Varto ilçesi, Hoşgeldi köyü ve mezrasındaki* maddi zararlı başvurularda evi yakılmış veya yıkılmış ve yıllarca köyünden ayrı kalmış mağdurlara 500 YTL, 900 YTL gibi komik miktarlar önerilmiştir.
- Reddedilen dosyalarda mağdurların argümanları tartışılmamaktadır.
- Mağdurlardan elde etmeleri ve ulaşmaları imkansız belgeler istenmektedir. Örneğin, köy boşaltma durumlarında, jandarmadan olay tutanağı, sulu tarım yaptığına dair belge istenmektedir.
- Ekim yapılmış arazilerin önemli bir kısmı orman arazisi olarak gösterilip keşif esnasında bu araziler ve oradan elde edilen ürünler kapsam dışı tutulmaktadır.

Sulhnameler birer dayatmadır.

- Sulhnameler tek taraflı olarak komisyon tarafından hazırlanmaktadır. Sulhnamelerin hazırlanma aşamasına hiçbir şekilde mağdurlar veya vekilleri katılamamaktadır. Önerilen sulhnameleri, mağdurlar veya vekillerinin tartışma, kimi yerlerde değişiklik isteme gibi olanakları yoktur.
- Sonuçlandırılan dosyalar adeta bir dayatma biçiminde başvuruçuyu veya vekillerinin önüne konulmaktadır. Hiçbir karşı öneri kabul edilmemektedir. Öneri yapıldığında bu durum pratikte komisyon tarafından ret olarak değerlendirilmekte, dosya sürüncemede bırakılmaktadır.

AİHM İçyer kararı hükümeti tazminat ödeme sorumluluğundan kurtarmaz

AİHM İçyer kararıyla birlikte 5233 Sayılı Yasanın etkili olduğunu ve bu nedenle başvuruçuların yeni oluşturulan bu iç hukuk yolunu tüketmeleri gerektiğine karar vermiştir. Bu karar ile birlikte, basında AİHM' de Hükümetin 20 milyar Avro tazminat ödemekten kurtulduğu yorumları yapılmış, benzer bir yorum Dışişleri Bakanlığı ve Bakan Abdullah Gül tarafından da dile getirilmiştir.

Avrupa Mahkemesi'nin *Aydın İçyer* hakkında verdiği kabul edilemezlik kararı, Dışişleri Bakanlığının ve Bakan'ının yansıttığının aksine, Türkiye'yi tazminat ödemekten kurtaran bir karar değildir. Çünkü öncelikle bu karar davanın esası hakkında verilmiş bir karar değildir. Aydın İçyer'in durumuyla aynı durumda olan başka bazı mağdurlar için Avrupa Mahkemesi, daha önce esasa girerek *Doğan ve Diğerleri v. Türkiye* davasında açık bir ihlal kararı vermiştir.

Dolayısıyla Avrupa Mahkemesi'nin *Aydın İçyer* kararı, Hükümet'in yansıttığı gibi zorunlu göç mağdurlarına tazminat ödeme zorunluluğundan kurtulmasına elverişli bir karar değildir. İçyer kararıyla sadece tazminata hükmedecek makamın adresi değişmiştir. Hükümet eğer mağdurların zararlarını karşılamak bakımından gerekli iradeyi göstermez ve Zarar Tespit Komisyonları ve valiliklerin konuya yaklaşımlarındaki çarpıklıklar sürerse çok sayıda başvurunun AİHM önüne götürülmesi yine söz konusu olacaktır.

Öneriler

- Hükümet, 5233 Sayılı Yasayı AİHM' in ortaya koyduğu standartlarda ve özellikle de *Doğan ve Diğerleri* kararında belirlediği mülk sahipliği ölçütleri temelinde uygulamalıdır.
- 5233 sayılı Yasa ile kurulan Zarar Tespit Komisyonları'nın devlet yönetiminin ciddiyetiyle bağdaşmayan keyfi uygulamalarının önüne geçilmesi için gerekli idari ve yasal tedbirler çok geç kalınmadan alınmalıdır. Aksi halde, gelişmelerin 5233 sayılı Yasa'nın etkisiz ve yetersizliğiyle sonuçlanması kaçınılmazdır ve bu çok daha büyük bir dava yükü olarak Avrupa Mahkemesi önüne başvuruların yığılması anlamına gelecektir.
- Hükümet, Zarar Tazmin Komisyonları'nın daha adil, etkili, saydam; mağdurların ve vekillerinin denetimine açık bir şekilde çalışması için siyasal irade göstermelidir.
- Mağdurların tazmin talepleri sebepsiz zenginleşme olarak görülemez. Mağdurlar, adalete erişmek ve zararlarının mümkün olduğunca gerçekçi bir şekilde tazmin edilmesini beklemektedirler. Mağdurlardan, kanıt ve belgeleme zorunluluğu gibi aşırı şekilci bir takım yükümlülükler istenmemelidir.
- Bu nedenle, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin temsilcisi Walter Kälin'in 7 Eylül 2005 tarihli raporunda önerdiği gibi, zorunlu göç mağdurlarının köylerine onurlu bir şekilde geri dönüp yeniden yaşam kurabilmelerini sağlayacak veya köylerine geri dönmeyi arzu etmiyorlarsa ikamet etmek istedikleri yerde yeni bir başlangıç için

yeterli kabul edilebilecek bir tazminat mekanizması oluşturulması için Hükümetin girişimde bulunmasına yönelik öneriyi tekrar etmekteyiz.

Sonuç olarak; yukarıda dile getirdiğimiz hususlar yanında, katılımcı örgütler olarak, 5233 sayılı Yasa'nın uygulama boyutunun izlenmesi ve bunun sonuçlarının kamuoyuyla paylaşılması amacıyla, hükümet dışı ilgili sivil toplum örgütlerinin katılımıyla, bir "**Sivil İzleme Komitesi**" kurulması hususunda mutabakata varmış bulunmaktayız. Tüm kamuoyu başta olmak üzere bu alanda çalışan ve ilgili STK'ları ve bireyleri duyarlı olmaya davet ediyoruz.

AĞRI BAROSU

DİYARBAKIR BAROSU

TOPLUM VE HUKUK
ARAŞTIRMALARI VAKFI

GÖÇ-DER

İHD